

Άλμπερτ Αϊνστάιν Οι επιστήμονες και ο πόλεμος

Οι πόλεμοι της «Νέας Τάξης», και ειδικά ο προετοιμαζόμενος δεύτερος πόλεμος εναντίον του λαού του Ιράκ, θέτουν για άλλη μια φορά με τραγικό τρόπο το πρόβλημα του φόλου της επιστήμης και της ευθύνης των επιστημόνων στο σημερινό κόσμο. Σύμφωνα με τους στοχαστές της πρόωμης αστικής τάξης, η επιστήμη, μέσω των τεχνολογικών εφαρμογών, θα οδηγούσε στην αποτελεσματική εκμετάλλευση της φύσης και στη δημιουργία μιας γενικευμένης ευμάρειας. Αλλά η αναδιόρθωση επιστήμη δεν υπηρέτησε απλώς την «ανθρωπότητα». Ενταγμένη σε ένα σύστημα παραγωγής που αποβλέπει στο κέρδος, συνέβαλε στον ακρωτηριασμό των εργατών μέσω του καταμερισμού της εργασίας, στη ληστική εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, στην υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος και στη δημιουργία νέων όπλων για τη μαζική αλληλοεξόντωση των λαών. Με τη δημιουργία των πυρηνικών, των χημικών και των βιολογικών όπλων μαζικής εξόντωσης, η ανθρωπότητα αντιμετωπίζει ήδη τον κίνδυνο της αυτοκαταστροφής. Το μέγεθος της ευθύνης των επιστημόνων που προάγουν τις πολεμικές βιομηχανίες είναι ανάλογο των κινδύνων που αντιμετωπίζει σήμερα η ανθρωπότητα. Αντί για ένα δικό μας σχόλιο, κρίναμε προτιμότερο να αναδημοσιεύσουμε ένα κείμενο του Αϊνστάιν για την αλλοτρίωση και τον εξευτελισμό των επιστημόνων στον καπιταλισμό. Το κείμενο είναι απόσπασμα από το *Η δική μου κοσμοαντίληψη (Mein Weltbild)*.

«Οφείλουμε», γράφει ο Αϊνστάιν, «να επιλέξουμε ως ανεξάρτητο στόχο της προσπάθειάς μας τη γνώση της αλήθειας ή, για να εκφραστούμε περισσότερο σεμνά, την κατανόηση του κόσμου του πειράματος μέσω της εποικοδομητικής λογικής σκέψης; Ή μήπως η προσπάθεια αυτή προς την ορθολογική σκέψη θα έπρεπε να υποτεταχθεί σε άλλους στόχους, π.χ. σε "πρακτικούς" σκοπούς;» Και ο Αϊνστάιν συνεχίζει:

«Φυσικά, δεν θεωρώ ως άνθρωπο της επιστήμης εκείνον που μαθαίνει να χειρίζεται όργανα και μεθόδους που θεωρούνται επιστημονικές. Έχω υπόψη μου μόνο εκεί-

νους που έχουν μια πραγματικά επιστημονική νοοτροπία.

»Τώρα, ποια είναι η θέση του σημερινού επιστήμονα μέσα στο κοινωνικό σώμα της ανθρωπότητας; Είναι κατά κάποιο τρόπο υπερήφανος για το ότι η εργασία των συναδέλφων του, αν και σε μεγάλο βαθμό έμμεσα, έχει μεταμορφώσει ολοκληρωτικά την οικονομική ζωή, εξαφανίζοντας σχεδόν ολοσχερώς τη μνίχη εργασία; Ασφαλώς καταθλιβεται επίσης από το γεγονός ότι τα αποτελέσματα των ερευνών του έκαναν να γεννηθεί μια μεγάλη ατελιή για την ανθρωπότητα, από τη στιγμή που οι καρποί των

ερευνών του έπεσαν στα χέρια των αντιπροσώπων της πολιτικής εξουσίας, οι οποίοι πάσχουν από ηθική τύφλωση. Συνειδητοποιεί το γεγονός ότι οι τεχνικές μέθοδοι, που θεμελιώνονται στις έρευνές του, οδήγησαν σε μια συγκέντρωση της οικονομίας και εκείθεν της πολιτικής εξουσίας στα χέρια μικρών μειοψηφιών, από τη χειραγώγηση των οποίων εξαρτάται τελείως το πλήθος των ατόμων που φαίνεται όλο και περισσότερο άμορφο; Επιπλέον, αυτή η συγκέντρωση πολιτικής και οικονομικής δύναμης σε λίγα χέρια δεν οδήγησε επίσης στην εξωτερική υλική εξάρτηση των επιστημόνων; Την ίδια στιγμή, απειλεί τον εσωτερικό κόσμο τους. Με τη δημιουργία εκλεπτυσμένων μέσων πνευματικής και ηθικής επίδρασης, ανακόπτει τη δημιουργία νέων γενεών ανεξάρτητων προσωπικότητων.

»Βλέπουμε μ' αυτό τον τρόπο ότι ο επιστήμονας υφίσταται μια πράγματι τραγική τύχη. Κινούμενος από την επιθυμία σαφήνειας και εσωτερικής ανεξαρτησίας, δημιούργησε, με τις σχεδόν υπεράνθρωπες προσπάθειές του, τα μέσα για να οδηγηθεί εξωτερικά στη δουλειά και στον εσωτερικό εκμηδενισμό του. Είναι αναγκασμένος, όπως ο στρατιώτης, να θυσιάσει τη ζωή του και να καταστρέψει τη ζωή του άλλου, έστω και αν έχει πειστεί για το παράλογο μιας τέτοιας θυσίας. Προφανώς, βλέπει με όλη τη δυνατή σαφήνεια ότι τα εθνικά κράτη αντιπροσωπεύουν την οικονομική, την πολιτική και, εξ αυτού, η στρατιωτική ισχύς οφείλει να οδηγήσει στην εκμηδένιση των πάντων. Γνωρίζει ότι μόνο η αντικατάσταση των μεθόδων της γυμνής εξουσίας από μια υπερεθνική τάξη δικαίου μπορεί ακόμα να σώσει την ανθρωπότητα. Αλλά τα πράγματα έφθασαν σε ένα τέτοιο σημείο, ώστε να δέχεται ως αναπόφευκτη την υποδούλωση στην οποία έχει περιπέσει. Ταπεινώνεται μάλι-

στα τόσο πολύ, ώστε να συνεχίζει, κατόπιν εντολής, να τελειοποιεί τα μέσα που προορίζονται να εκμηδενίσουν τους ανθρώπους.

»Ο άνθρωπος της επιστήμης οφείλει πράγματι να υπομένει όλους αυτούς τους εξευτελισμούς; Παρήλθε η εποχή όπου η εσωτερική ελευθερία του και η ανεξαρτησία της σκέψης και των ερευνών του θα μπορούσαν να φωτίσουν και να εμπλουτίσουν τη ζωή των ανθρώπων; Στην προσπάθειά του, προσανατολισμένη μόνο προς την πνευματική δραστηριότητα, δεν λησμόνησε την ευθύνη και την αξιοπρέπεία του; Απαντώ: είναι δυνατόν να εκμηδενίσει κανείς έναν άνθρωπο εσωτερικά ελεύθερο και ευσυνείδητο, αλλά όχι να τον περιορίσει στην κατάσταση δουλείας ή τυφλού οργάνου.

»Αν ο σημερινός επιστήμονας έβρισκε το χρόνο και το θάρρος να εξετάσει την κατάσταση και το ρόλο του με ήρεμο και κριτικό τρόπο, και να ενεργήσει με συνέπεια, οι προοπτικές μιας λογικής και ικανοποιητικής λύσης της σημερινής, εξαιρετικά επικίνδυνης, διεθνούς κατάστασης θα μπορούσαν να βελτιωθούν ουσιαστικά».

Σημείωση της σύνταξης: Μετά το 1945, αναπτύχθηκε ένα ενψύ, παγκόσμιο κίνημα εναντίον του πολέμου και ιδιαίτερα εναντίον του πυρηνικού όπλου, στο οποίο πρωτοστάτησε ο Αϊνστάιν, όπως και οι Ράσελ, Ζολιό-Κιουρί, Μπέρνολι κ.λπ. Η επίδραση αυτού του κινήματος ήταν σημαντική. Αλλά η ανθρωπότητα θα λιτρωθεί από τους πολέμους μόνο με τη μαζική κινητοποίηση των λαών. Σήμερα, ζούμε την αταξία της ανάπτυξης των κινήματων εναντίον του πολέμου. Η ευθύνη της επιστημονικής κοινότητας είναι ανάλογη με τα διακιβέματα της σημερινής εποχής και η ευθύνη αυτή είναι διπλή: Πρώτον, η ευθύνη εκείνων που εργάζονται στα εργαστήρια και στις βιομηχανίες του πολέμου. Η συμμετοχή τους σιναστά έγκλημα εναντίον της ανθρωπότητας. Δεύτερον, οι επιστήμονες, κάτοχοι των επιστημονικών και τεχνικών γνώσεων σχετικά με τα σύγχρονα όπλα, έχουν χρέος να μη σιωπούν: να διαφωτίζουν την κοινή γνώμη για την καταστροφική ισχύ αυτών των όπλων και γενικότερα να μετέχουν ενεργά στο σημερινό αντιπολεμικό κίνημα.